

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет іноземної філології
Кафедра англійської мови

Дипломна робота
магістра

з теми: **«КОНЦЕПЦІЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ В РОМАНІСТИЦІ
ДЖОНА МАКСВЕЛЛА КУТСІ»**

Виконала: студентка 2 курсу
групи Angs1-M20z
спеціальності 014 Середня освіта (Мова і
література (англійська))
Бігуняк Наталія Миколаївна

Керівник:
Кеба О.В., доктор філологічних наук,
професор кафедри германських мов і
зарубіжної літератури

Рецензент:
Джурбій Т. О., кандидат філологічних
наук, старший викладач кафедри історії
української літератури та
компаративістики

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Дж. М. КУТСІ ЯК ФЕНОМЕН НОВІТНЬОЇ ГЛОБАЛІЗОВАНОЇ КУЛЬТУРИ.....	6
1.1. Етапи творчої біографії Дж. М. Кутсі.....	6
1.2. Рецепція творчості Дж.М. Кутсі в сучасному літературознавстві.....	14
1.3. «Роман про митця» як теоретична проблема.....	19
Висновки до розділу 1.....	22
РОЗДІЛ 2. РОМАН «ЕЛІЗАБЕТ КОСТЕЛЛО»: РОМАН ПРО МИТЦЯ І ТВОРЧІСТЬ.....	23
2.1. Образ Елізабет Костелло в системі персонажів твору.....	23
2.2. Інтертекст роману як засіб актуалізації проблем творчості і творчої особистості.....	35
2.3. Функціональність наративної структури твору.....	45
Висновки до розділу 2.....	49
РОЗДІЛ 3. КОНЦЕПЦІЯ МИТЕЦЬКОЇ ГЕНІАЛЬНОСТІ В РОМАНІ «ВОЛОДАР ПЕТЕРБУРГА».....	50
3.1. Творчий спадок Достоєвського в оцінці Дж. М. Кутсі.....	50
3.2. Літературна критика про роман «Володар Петербурга».....	53
3.3. Образ Достоєвського в романі.....	57
3.4. Інтертекстуальна складова роману.....	64
3.5. "Автор" і "читач" у структурі роману.....	71
3.6. Специфіка творчого процесу в інтерпретації Дж. М. Кутсі.....	74
Висновки до розділу 3.....	78
ВИСНОВКИ.....	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	83

ВСТУП

Джон Максвелл Кутсі (*Coetzee*; в іншому варіанті написання Кутзее) – англійськомовний письменник південноафриканського походження. Він є двічі лауреатом Букерівської премії (за романи «Життя і час Міхаеля К», 1983 і «Безчестя», 1999), а також Нобелівський лауреат 2003 року. У рішенні Нобелівського комітету, зокрема, відзначалося: «Романам Кутсі притаманні добре продумана композиція, багаті діалоги та аналітична майстерність. Водночас він є скрупульозний сумнівником, безжальним у своїй критиці жорсткого раціоналізму та штучної моралі західної цивілізації. Його інтелектуальна чесність підриває всі підстави заспокоювання і дистанціюється від помпезної драми каяття та зізнання» [67]. Вагомість творчого доробку Кутсі та його визнання в сучасному світі засвідчена не тільки престижними літературними нагородами, а й великою кількістю дослідницьких праць про його книги, узагальнення яких здійснюється в спеціальному дослідницькому Центрі Гаррі Ренсома при Техаському університеті США, яким керує провідний фахівець із творчості Кутсі Дейвід Атвелл.

Кутсі позиціонує себе як автор глобалізованої літератури. Його романи відображають такі проблеми, як сутність сучасного світу, расизм і та соціальна нерівність, морально-етичний стан сучасного людства, жорстокість, руйнація або успішний спротив людської особистості фізичному чи моральному насильству, відносини між батьками і дітьми і трагічна нездатність батьків захистити дітей від горя, крихкість людського існування. Кутсі відомий також критикою жорстокого поводження з тваринами і підтримкою руху за права тварин, зокрема, послідовно дотримуючись принципів вегетаріанства.

Однією з основних проблем творчості Кутсі є проблема художньої творчості, тому тему магістерської роботи можна вважати актуальною і важливою.

Мета дослідження – виявити найсуттєвіші аспекти авторської концепції мистецтва і сутності та призначення митця.

Для досягнення цієї мети були поставлені такі **завдання**:

- охарактеризувати основні етапи творчої біографії Кутсі;
- з'ясувати теоретичну складову проблеми «романи про митця»;
- висвітлити розуміння письменником сутності творчої особистості і творчого процесу;
- проаналізувати ідейно-художні особливості романів «Елізабет Костелло» і «Володар Петербурга».

Предмет дослідження – проблематика та жанрово-стильові особливості романів Кутсі, присвячених творчій особистості.

Об'єктом вивчення у роботі є романи Кутсі «Елізабет Костелло», «Володар Петербурга», а також окремі інші твори автора та його публіцистичні праці.

Мета й завдання роботи визначили застосування таких **методів дослідження**: біографічного, порівняльно-історичного, історико-генетичного, структурно-функціонального.

Теоретичне значення роботи полягає в уточненні жанрових особливостей «роману про митця» в літературі.

Практичне значення дослідження добачається у можливості використання її результатів при підготовці курсів історії новітньої зарубіжної літератури і сучасної англійськомовної літератури.

Робота складається зі Вступу, трьох розділів з висновками до кожного, загальних Висновків і Списку використаних джерел.

У Вступі аргументується актуальність теми, характеризуються її мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження та його методи.

Перший розділ містить два підрозділи: 1.1.: Етапи творчої біографії Кутсі, і 1.2.: Творчість Кутсі в оцінці сучасного літературознавства.

У другому розділі аналізується роман "Елізабет Костелло" в таких аспектах: творча історія роману; образ Елізабет Костелло в системі персонажів твору; функціональність наративної структури твору.

Третій розділ роботи присвячений роману «Володар Петербурга», головним героєм якого є російський письменник Федір Достоєвський. Центральною проблемою роману є творча геніальність митця, яку Кутсі інтерпретує як надзвичайно складну й амбівалентну, закорінену на глибинних психологічних проблемах.

Загальний обсяг роботи - 89 сторінок, в тому числі 82 сторінки основного тексту.

ВИСНОВКИ

Внаслідок проведеного аналізу концепції творчої особистості в романах Дж.М. Кутсі можна сформулювати такі висновки.

Проблема творчої особистості є центральною в творчості Кутсі. Вона піднімається в різних його романах у різних аспектах: соціальних, психологічних, філософських, естетичних, зокрема співвідношення етичного й естетичного в творчості, відповідальність митця за свою роботу тощо.

У романі «Елізабет Костелло» головною героїнею є письменниця. Автор наділяє її непростю творчою біографією і активною життєвою позицією, робить добре відомою в літературному й академічному світі, їй присуджують літературні премії, запрошують в університети для читання лекцій тощо. Саме в цих лекціях найбільш очевидно має місце апеляція Елізабет Костелло до своїх літературних попередників, пояснення власних творчих, художньо-естетичних та громадянських принципів. Їх апробація й верифікація здійснюється в контексті творчості таких авторів, як Даніель Дефо, Едгар Аллан По, Вільям Блейк, Джон Кітс, Федір Достоєвський, Райнер Марія Рільке, Тед Г'юз, Франц Кафка, Джеймс Джойс та ін. Знаменно, що літературну славу Елізабет Костелло приніс роман "Будинок на Екклс-стріт", своєрідна деконструкція, а в певному сенсі й сиквел роману Джойса "Улісс", в якому авторка "вивела" Моллі Блум із "спального ув'язнення" на вулиці Дубліна.

Сюжет твору "розпадається" на низку фрагментів, кожний із яких висвітлює певні аспекти життєвої, світоглядної та власне естетичної позиції героїні.

Особлива увага в романі приділяється суперечностям мистецького освоєння буття в його крайніх проявах, зокрема – чи здатен митець, проникаючи у сфери зла, протистояти його безодням і жахам. У зв'язку з цим у романі важливе місце займає дискусія Елізабет Костелло з письменником Полом Вестом.

Свій письменницький статус Елізабет Костелло визначає за допомогою вислову Чеслава Мілоша "Secretary of the invisible" і підкреслює, що той був секретарем значно вищого рівня. Про самий цей вислів Елізабет говорить, що він "був надиктований" поетові.

Роман "Володар Петербурга" ("The Master of Petersburg") представляє собою варіант художньої трансформації обставин творчої біографії Федора Достоєвського. Цей твір належить до так званого квазібіографічного (або фікційно-біографічного) жанру, надзвичайно поширеного в сучасній англійській прозі. Для нього притаманне таке поєднання фактуального і фікційного, при якому фактуальне може бути як власне документальним, так і "підробкою" під документ, його імітацією. Цей феномен отримав навіть особливу назву *mockumentary* (контамінація англ. *mock* – підробка, насмішка; *documentary* – документальний), і як художній прийом, що має своєю метою посилення достовірності розповіді, часто виникає у творах про відомих митців і письменників, будучи тісно пов'язаним із інтертекстуальністю, невід'ємною складовою сучасного художнього письма.

Для створення образу автора «Бісів» Кутсі задіяв низку інтертекстуальних джерел, що стали основою проблемного комплексу твору, в центрі якого осмислення сутності геніальності митця. Встановлено, що ідейно-художня концепція роману Дж. М. Кутсі "Володар Петербурга" ґрунтується не тільки на художньому інтертексті ("Біси", "Нотатки з підпілля" Ф.М. Достоєвського), але й на біографічному дискурсі та фундаментальних науково-критичних джерелах, що істотно вплинули на формування образу-міфу Достоєвського в західній художньо-естетичній думці, зокрема есеї "Ставрогін" Ніколая Бердяєва, "Достоєвський – але в міру" Томаса Манна, "Достоєвський і батьковбивство" Зигмунда Фрейда. Здійснено спробу з'ясувати мотиви звернення автора до "темних" сторін внутрішнього світу Достоєвського і виявити "позитивну програму" роману

Кутсі як твору про "пітьму людського серця", що прозрівається геніальністю митця, але не рятує його від моральних втрат.

Таким чином, у своїх романах про творчу особистість Дж. М. Кутсі стверджує концепцію глибинної філософсько-психологічної сутності мистецтва і високої моральної й естетичної відповідальності митця.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анцыферова О. Ю. Литературная саморефлексия и творчество Генри Джеймса: монография. Иваново: Ивановский гос. ун-т, 2004. 468 с.
2. Бахтин М. М. Вопросы литературы и эстетики. Москва: Худож. лит., 1975. 504 с.
3. Беззубцев-Кондаков, Александр. Двусмысленность пустыни. О прозе Джона Максвелла Кутзее [Часть первая] / Александр Беззубцев-Кондаков [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.topos.ru/article/6548>.
4. Беззубцев-Кондаков, Александр. Двусмысленность пустыни. О прозе Джона Максвелла Кутзее [Часть вторая] / Александр Беззубцев-Кондаков [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.topos.ru/article/6550>.
5. Бердяев, Николай. Ставрогин / Николай Бердяев [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.vehi.net/berdyaev/stvrogin.html>
6. Бержайте, Дагне. Посвящение отцам, или Диалог с русской литературой (Дж. М. Кутзее. Осень в Петербурге) / Дагне Бержайте // LITERATŪRA. Research journal for Literary Scholarship. 2009. No 2. Vol. 51. С. 21-34.
7. Бовсунівська Т. В. Теорія літературних жанрів: жанрова парадигма сучасного зарубіжного роману: підручник. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2009. 519 с.
8. Бочкарева Н. С. Роман о художнике как «роман творение»: генезис и поэтика: монография. Пермь: из-во Пермского гос. университета, 2001. 252 с.
9. Волгин И. Из России с любовью? Русский след в западной литературе / Игорь Волгин [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://magazines.russ.ru/inostran/1999/1/volgin.html>

- 10.Греймас А.-Ж. К теории интерпретации мифологического нарратива. Москва: Главная редакция восточной литературы, 1985. – С.109 – 144
- 11.Григорьева К. А. Автобиографическая трилогия Дж. М. Кутзее: жанровое своеобразие: дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.01.03 – литература народов стран зарубежья. Саратов, 2014. 194 с.
- 12.Достоевский Ф. М. Полное собрание сочинений: в 30-ти томах. – Т. 29 (1). – Л. : Наука, 1986.
- 13.Еко У. Роль читача. Дослідження з семіотики текстів. Львів : Літопис, 2004. 383 с.
- 14.Залесова-Докторова, Лариса. Планета, заселенная страдающими людьми и зверями, – мир Джозефа Кутзее / Лариса Залесова-Докторова [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://magazines.russ.ru/zvezda/2004/3/dok10.html>
- 15.Изотова Н. П. Метафікціональна гра в ракурсі когнітивного дейксису (на матеріалі романів Дж. М. Кутзее) // Studia Philologica: збірн. наук. праць. Київ: ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. Вип. 6. С. 71 – 75.
- 16.Кеба О.В. Роман Дж. М. Кутсі "Володар Петербурга" як фікційна біографія // Питання літературознавства : науково-теоретичний журнал. 2017. № 96. С. 71-93.
- 17.Кеба О.В. Стратегії "писання" і "читання" в романі Дж. М. Кутсі "Володар Петербурга" // Література в контексті культури : Всеукр. наук. конф. : матеріали. Дніпро : Арбуз, 2017. С. 14-15.
- 18.Кеба О. В. Проблематизація вербального спілкування як ключовий концепт художньої системи роману Дж. М. Кутсі «Безчестя» // Науковий потенціал та перспективи розвитку філологічних наук: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 8–9 грудня 2017 р. Київ: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2017. С. 131 – 133.

- 19.Кутзее Дж. М. Осень в Петербурге / Дж. М. Кутзее [Электронный ресурс]. URL : <http://flibusta.is/b/152375/read>
- 20.Кутзее Дж.М. Дневник плохого года. URL: <http://flibusta.is/b/241958/read>
- 21.Кутзее Дж.М. Молодость/ пер. с англ. С.Ильин // Иностран. литература. 2005. №10. URL : <http://magazines.russ.ru/inostran/2005/10/il1.html> (30.07.2014).
- 22.Кутзее Дж.М. Элизабет Костелло. URL: <http://flibusta.is/b/158801/read>
- 23.Липовецкий М. Н. Русский постмодернизм. Очерки исторической поэтики [Электронный ресурс]. Екатеринбург: Урал. гос. пед. ун-т, 1997. 317 с. URL: <http://do.gendocs.ru/download/docs-243873/243873.doc> (дата звернения 12.10.17)
- 24.Манн Т. Достоевский — но в меру : Предисловие к американскому однотомнику избранных романов и повестей Достоевского / Томас Манн // Манн Т. Собрание сочинений в 10-ти тт. – Т. 10. – М. : ГИХЛ, 1961. – С. 327-345.
- 25.Метаморфозы жанра в современной литературе: сборн. научн. статей / под ред. Соколовой Е. В., Пахсарьян Н. Т. Москва: ИНИОН РАН, 2015. 262 с.
- 26.Михайлов А. В. Роман и стиль // Язык культуры. Москва: Языки русской культуры, 1997. 912 с.
- 27.Павлова О. О. Категории «история» и «память» в контексте постколониального дискурса (на примере творчества Дж. М. Кутзее и К. Исигуро): автореф. дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.01.03 – литература народов стран зарубежья». Москва, 2012. 20 с.
- 28.Пригодич В. Б. «Бесчестье» «Осени в Петербурге», или «Безнравственное безволие» [Электронный ресурс] / Лебедь. 2004. № 396. URL: <http://www.lebed.com/2004/art3927.htm> (дата звернения 13.02.18)

- 29.Пшенична, М.С. "Роман про митця" у творчості Дж. М. Кутзее (на матеріалі романів "Фо", "Митець Петербурга", "Елізабет Костелло") : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.04. Чорномор. нац. ун-т ім. Петра Могили. Миколаїв, 2018. 188 с.
- 30.Скуратівський В. Л. Проблеми мистецтва в німецькому романі критичного реалізму ХХ століття: дис. ... канд. філолог. наук: спец. 10.01.03 – література народів країн зарубіжжя. Київ, 1970. 337 с.
- 31.Соболевська Г. І. «Російська тема» у романі Дж. М. Кутзее «Осінь у Петербурзі» // Волинь філологічна: текст і контекст. Луцьк: Волинський університет імені Лесі Українки, 2011. С. 212 – 218.
- 32.Степанов, Андрей. Дж. М. Кутзее: "идеальный" нобелиат? / Андрей Степанов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://www.read.in.ua/book196041/>
- 33.Струкова Е. А. Мифологизированный образ русского писателя в романе-псевдобиографии Дж. М. Кутзее «Осень в Петербурге» / Е. А. Струкова // Научный диалог. – 2016. – №1 (49). – С. 159-169.
- 34.Струкова Е. А. Образ творческой личности в творчестве постколониальных писателей Дж. М. Кутзее и С. Рушди: дисс. ... канд. філол. наук: спец. 10.01.03 – література народів країн зарубіжжя. Москва, 2016. 215 с.
- 35.Тиме Г. А. Россия и Германия: философский дискурс в русской литературе XIX-XX веков / Г. А. Тиме. – СПб. : Нестор-История, 2011. – 456 с.
- 36.Томашевский Б. В. Теория литературы. Поэтика: учеб. пособие / вступ. статья Н. Д. Тамарченко. Москва: Аспект-Пресс, 1996. 334 с.
- 37.Фокин, Павел. Достоевский без глянца / Павел Фокин [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.informaxinc.ru/lib/dostoevsky/fokin/>

- 38.Фрейд З. Достоевский и отцеубийство / Зигмунд Фрейд [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.vehi.net/dostoevsky/freid.html>
- 39.Эко У. Открытое произведение: Форма и неопределенность в современной поэтике. СПб. : Академический проект, 2004. 384 с.
- 40.Andreadis, Athena. The Master of Petersburg. A novel by J. M. Coetzee / Athena Andreadis [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.toseekoutnewlife.com/coetzee.html>.
- 41.Attridge D. J. M. Coetzee and the Ethics of Reading: Literature in the Event. Chicago: University of Chicago Press, 2004. 240 p.
- 42.Attwell D. The Life and Times of Elisabeth Costello: J. M. Coetzee and the Public Sphere // J. M. Coetzee and the Idea of the Public Intellectual / ed. by J. Poyner. Ohio: Ohio University Press, 2006. P. 25 – 42.
- 43.Atwell, David. J. M. Coetzee and the Life of Writing: Face-to-face with Time. – Oxford UP, 2015. – 272 p.
44. Barnard R. Coetzee in/and Afrikaans//Journal of Literary Studies.2009. URL :: <http://www.thefreelibrary.com/Coetzee+in%2Fand+Afrikaans.-a0215837511> (30.07.2014).
- 45.Coetzee J. M. Confession and Double Thoughts: Tolstoy, Rousseau, Dostoevsky // Comparative Literature. Vol. 37, No. 3 (Summer, 1985), pp. 193-232.
- 46.Coetzee J. M. The Master of Petersburg. URL : <http://flibusta.is/b/126075/download> або: <http://flibusta.is/b/126075/read>
- 47.Coetzee J. M. Elizabeth Costello. URL : // <https://ru.scribd.com/doc/312854475/6-Coetzee-Elizabeth-Costello-Full-text-pdf>
- 48.Coetzee J.M. Doubling the point: Essays and Interviews/ J.M.Coetzee; edited by David Attwell / пер. с англ. К.П.Гараниной. - Harvard University Press. 1992. P.342.
- 49.Coetzee J.M. Stranger Shores: Literary Essays. 1986 -1999/ England. 2001.

50. Coetzee J. M. *Doubling the Point: Essays and Interviews* / ed. by D. Attwell. Harvard: Harvard University Press, 1992. 438 p.
51. *Critical Essays on J. M. Coetzee* / ed. by Sue Kossew // *Critical Essays on World Literature Series*. New York: Twayne Publishers, 1998. 256 p.
52. *Critical perspectives on J. M. Coetzee* / ed. by Graham Huggan and Stephen Watson; preface by N. Gordimer. London: Macmillan Press; New York: St. Martin's Press, 1996. 230 p.
53. Davis R. Review: J.M.Coetzee: A Live in writing // *Daily Maverick*. 2012 / пер. с англ. К.П.Гараниной [Электронный ресурс] - Режим доступа: <http://www.dailymaverick.co.za/article/2012-10-31-review-jm-coetzee-a-life-in-writing#.U9vofpTiXyS> (30.07.2014).
54. *Dostoevsky's Devils: A Critical Companion* / ed. by William J. Leatherbarrow. – Northwestern University Press, 1999. – 164 p.
55. Dovey T. *The Novels of J. M. Coetzee: Lacanian Allegories*. Johannesburg: Ad Donker, 1988. 434 p.
56. Frank, Joseph. *Between Religion and Rationality: Essays in Russian Literature and Culture* / Joseph Frank. – Princeton University Press, 2010. – 312 p.
57. Frank, Joseph. *Dostoevsky: The Miraculous Years, 1865-1871* / Joseph Frank. – Princeton University Press, 1995. – 544 p.
58. Head D. *The Cambridge Introduction to J. M. Coetzee*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009. 130 p.
59. How to Say : J.M. Coetzee and other Booker authors [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.bbc.co.uk/blogs/magazinemonitor/2009/09/how_to_say_3.shtml
60. Hutcheon L. *Narcissistic Narrative: The Metafictional Paradox*. New York: Routledge, 1984. 188 p.

61. J. M. Coetzee in Conversation with Jane Poyner // J. M. Coetzee and the Idea of the Public Intellectual / Ed. J. Poyner. – Athens, Ohio, 2006. – P. 21-24.
62. J. M. Coetzee's Austerities / ed. by G. Bradshaw and M. Neill. London: Routledge, 2016. 288 p.
63. Kannemeyer J.C. J.M.Coetzee: A Life in Writing. - Jonathan Ball , 2012. - P.127.
64. Kelley R.D.J. Polycultural Me. What are you? Is not a simple question. 1999 / пер. с англ. К.П.Гараниной [Электронный ресурс] - Режим доступа: <http://www.utne.com/politics/the-people-in-me.aspx#axzz2eGTcBgiT> (30.07.2014).
65. Penner D. Countries of the Mind: The Fiction of J. M. Coetzee. N.Y.: Greenwood Press, 1989. 120 p.
66. The Master of Petersburg [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://en.wikipedia.org/wiki/The_Master_of_Petersburg
67. The Nobel Prize in Literature 2003. URL : <https://www.nobelprize.org/prizes/literature/2003/press-release/>
68. Waugh P. Metafiction: the Theory and Practice of Self-Conscious Fiction. London: Routledge, 1984. 186 p.